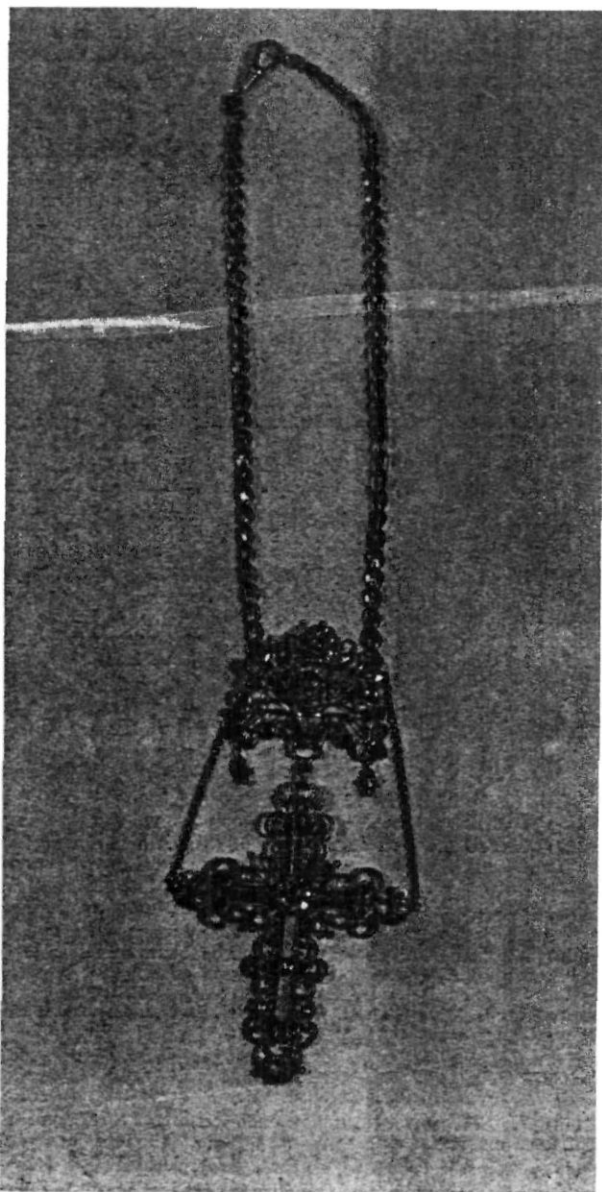

El clauer i l'adreç, dues peces de l'orfebreria popular eivissenca

Per JOAN MARÍ TUR

Adreç.

—Es clauer i ses cadenetes,
ma filla, a qui ho deixareu?

—Es clauer i ses cadenetes
són per la Mare de Déu.

—I a vostra mare, ma filla,
què és lo que li deixareu?

—Ai, mare, la meua mare,
vos deixaré l'espòs meu,
es tambor i ses castanyoles
perquè soneu i balieu,
i en es replà de s'escala
un ganxo perquè us pengeu.¹

Tots o molts hem vist algunes vegades les peces que componen la nostra *emprendada*: creu, joia, collaret i cordoncillo. Hi ha un altre joiell, però, que també forma part del conjunt i que és, per la seua raresa, més poc conegut: l'adreç, al meu parer el més polit dels joiells eivissencs.

Una altra mostra molt bella de la nostra orfebreria popular, no pertanyent a l'*emprendada*, és el *clauer*. Tractaré a continuació d'ambdues meravelles, orgull del nostre passat, ric d'esperit, prolífic en poesia, admirable per la gent i per la terra, una terra que avui destrossam esqueixadament.

Respecte a l'adreç, només n'he pogut trobar i veure tres, i, cosa curiosa, tots tres són a Sant Jordi o en procedeixen. Tant de bo que aquestes pàgines serveixin, entre altres objectius, perquè algú ens comuniqui que existeixen uns altres adreços a qualsevol indret de l'illa —i que encara no han estat venuts a cap estranger—. Les propietàries —un joiell de l'*emprendada* quasi sempre era propietat d'una dona— són: Antònia Tur i Sala, de can Botja (Sant Josep); Antònia Roselló i Roig, de can Serra (Sant Jordi), i Catalina Noguera i Tur, de can Formenter (Sant Jordi). L'adreç és una creu d'or, les mides de la qual oscil·len entre 6 i 8 centímetres per al braç central i entre 4 i 5 centímetres per al braç transversal. Duu encastats diamants, maragdes i robins. És curiosa la coincidència que els tres que es coneixen duguin, al lloc que hauria d'ocupar el cap del Crucificat, set pedres precioses, ressaltant al centre un robí. Els braços, als extrems i tot al llarg, també estan adornats amb pedres precioses. Sobre la creu, separat, hi ha un bell ornament dit *castell* o *castellet*, guarnit amb riques pedres. L'adreç, juntament amb les altres peces de l'*emprendada*, creu inclosa, es

Anvers del clauer de Francesc Tur Serra.

Revers del clauer de Francesc Tur Serra.

portava exactament damunt el cor. I ara no puc oblidar aquelles paraules de ma mare:

*Prop del cor, s'adreç;
ran del cor, fill meu,
res és pes...*

El *clauer* és un conjunt de plata format per claus, joies, enfilalls, cadeneta i cinturó, que les dones duïen a la banda esquerra de la cintura i que penjava, si fa no fa, fins al genoll. El duïen precisament en el vestit anomenat *de clauer*, vestit que podem contemplar en una de les taules de la preciosa trona de l'església de Sant Josep (per al meu gust la peça més valuosa d'aquesta església coneguda com «la catedral del camp d'Eivissa»). Que jo sàpiga, sols hi ha un *clauer* a Eivissa. A la Caixa de Pensions hi havia una *clauera*, feta per encàrrec de Pere Cala, que va morir devers l'any 1930, i per tant poc antiga.

El propietari de l'únic *clauer* és Francesc Tur i Serra, de can Fracesc d'es Vildo (es Cubells). El va heretar de son pare, i la peça era originària de can Xesc Nebot (Benimussa, Sant Josep). És una sort i un atzar que el poguem admirar. Un dels propietaris antics el va entregar a un joier d'Eivissa perquè el fongués. Al joier li va semblar una mica difícil o tal vegada poc rendable, i no va voler fer la feina. Al cap d'un cert temps va ser ell l'interessat en la fosa, però llavors —feliç tossuderia i punt d'honor dels nostres hòmens del camp!— el propietari no hi va accedir.

El *clauer*, sense comptar el cinturó ja perdut però que també era de cadeneta de plata, té 44 centímetres de llarg. Hi ressalten les dues joies. Una té pintades a l'anvers la Mare de Déu dels Dolors (mantell blau i túnica vermella) i al revers la Sagrada Família (també amb predomini dels colors blau i roig). A l'altra joia veim la figura d'un evangelista, probablement sant Joan; al revers hi ha la coronació de la Verge Maria. Els colors predominants són, com en el cas anterior, el roig i el blau. Ambdues joies tenen 7 centímetres d'alt per 6'30 d'ample.

El *clauer*, com indica el seu nom, era un feix de claus. Quatre, en aquest cas, i així mateix de plata; tenen 11 centímetres de llargària. Dues de les claus porten gravat «F 88»; a les altres dues el gravat és il·legible.

Així com l'origen d'altres peces de la nostra orfèbreria ens és realment desconegut (cal un estudi sobre la matèria), la procedència del *clauer*, com de la nostra llengua i de la barretina, és catalana. «El *clauer* solia anar unit a una cinta o a una cadena suspesa de la cintura, de manera que penjava per damunt de les faldilles».² I així ens ho demostra també el cançoner popular català:

*Mira què fas, Tereseta;
la cabellera t'enganya;
podries esser mestressa,
mestressa de bona casa,
podries dur bon cintó,
cintó, CLAUER i arracades.*

Devia ser una cerimònia emotiva quan la núvia, ja esposa, rebia al peu de l'altar i de mans de l'espòs el *clauer*, com així ocorria. Seguia després la benedicció dels pares als nou casats. Per què no es fa avui, però, aquesta última cerimònia?

Abans de la cerimònia de l'església, el pare lliurava el *clauer* al fill amb aquestes paraules: «Fill meu, mai te'n desfacis d'ell».

De quantes coses no «mo'n hem desfet»?

JOAN MARÍ TUR

¹ I. MACABICH, *Historia de Ibiza*. Tom IV. «Lo testament de n'Amelís». Pàg. 187.

² JOAN AMADIS, *Folklore de Catalunya. Costums*. Pàg. 630.